

Wstęp do teorii mediów

Wykład X

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 12 maja 2022

Spis treści

1	Gry językowe Ludwiga Wittgensteina	2
1.1	Ostensywna teoria znaczenia	2
1.2	Gry językowe	2
2	Konstatacje i performatywy Johna Langshawa Austina	3
2.1	Konstatacje i performatywy	3
2.2	Przykłady	3
2.3	Pytania	3
2.4	Teoria aktów mowy Johna Searle'a	3
3	Dialogowość Michaiła Bachtina	4
3.1	Dialogowość	4
3.2	Język adamowy	4
3.3	Wyjaśnienie a rozumienie	4
4	Literatura	4

1 Gry językowe Ludwiga Wittgensteina

1.1 Ostensywna teoria znaczenia

Augustyn

”Gdy starsi wymieniali na głos jakąś rzecz i stosownie do dźwięku ciałem się ku czemuś zwracali, widziałem i rozumiałem, że nazywają oni tę rzecz za pomocą tego właśnie dźwięku, który wydają, ilekroć chcą na nią wskazać. (...) Słyszając często te słowa użyte na właściwym miejscu w różnych zdaniach pojmowałem stopniowo, jakich rzeczy miałyby być znakami, a wprawiwszy do tych znaków usta, odtąd wyrażałem już niemi swe własne życzenia”

1.2 Gry językowe

Ludwig Wittgenstein (1889-1952)

- język z Augustyna: język budowniczego i pomocnika
  - – kostka, belka, słup, płyta
  - – tam, to
  - – liczby: a, b, c, ...
  - – próbki kolorów
- przykład z pismem: litery oznaczają tylko dźwięki i nic innego
- Nauczanie języka to nie wyjaśnianie, ale tresura.
- Gra językowa: całość złożona z języka i z czynności, w które jest on wpleciony
- podstawowe gry językowe (zjawiska językopodobne): nazywanie bloków, powtarzanie za kimś wyrazów
- skrzynka z narzędziami: Jaka jest wspólna funkcja młotka, kleju, piły, miarki?
- kabina maszynisty: wszystkie uchwyty są podobne, ale używa się ich inaczej
- Każdy wyraz coś oznacza = Wszystkie narzędzia coś modyfikują
- Język jest jak stare miasto z dobudówkami z różnych czasów.

2 Konstatacje i performatywy Johna Langshawa Austina

2.1 Konstatacje i performatywy

John Langshaw Austin (1911-1960), Jak działać słowami (How to do thing with words?)

- pewne wypowiedzi nie opisują, nie zdają sprawy
- ich wypowiedzenie jest wykonaniem czynności

2.2 Przykłady

1. biorę cię za męża
2. nadaję statkowi imię Elżbieta
3. zapisuję bratu zegarek
4. zakładam się, że jutro będzie deszcz
5. obiecuję

2.3 Pytania

1. Jakie jest znaczenie słów: dobry, może, powinien
2. Czy sądy estetyczne/etyczne są konstatacjami, czyli twierdzeniami o faktach?
3. zapisuję bratu zegarek
4. zakładam się, że jutro będzie deszcz

2.4 Teoria aktów mowy Johna Searle'a

- akt lokucyjny, illokucyjny, perlokucyjny
- moc illokucyjna + treść intencjonalna
- warunki fortunności
- kierunek dopasowania
- typy mocy illokucyjnej: asertywy, dyrektywy, komisywy, ekspresywy, deklaratywy

3 Dialogowość Michaiła Bachtina

3.1 Dialogowość

- ”Utwór - to ogniwo w procesie obcowania językowego; tak jak replika dialogu, jest on związany z innymi utworami - wypowiedziami: zarówno z tymi, na które odpowiada, jak i z tymi, które nań odpowiadają.”
- ”Wypowiedź jest zawsze nasycona odgłosami dialogu”
- słowo cudze
- słowo dwugłosowe i wielogłosowe (polifoniczne): Dostojewski
- słowo dialogowe
- gatunki: parodia, stylizacja, polemika, dialog

3.2 Język adamowy

”Przedmiot wypowiedzi, cokolwiek by nim było, nie pierwszy raz jest obiektem mowy w niej właśnie i nie pierwszy raz ktoś — ów mówiący — go porusza. Jest on, by tak rzec, już omówiony, przedyskutowany, różnorako naświetlony, krzyżują się w nim i rozchodzą rozmaite punkty widzenia, światopoglądy, tendencje. Mówiący — to nie biblijny Adam, który nadawał imiona dziewiczym, jeszcze nie nazwanym przedmiotom.”

3.3 Wyjaśnienie a rozumienie

”W wyjaśnieniu uczestniczy tylko jedna świadomość, jeden podmiot; w rozumieniu - już dwie świadomości, dwa podmioty. Wyjaśnienie pozbawione jest dialogowych pierwiastków (wyjątek stanowi wyjaśnienie formalno-retoryczne), ponieważ nie można odnosić się dialogowo do przedmiotu. Natomiast rozumienie ma zawsze w jakimś stopniu dialogowy charakter”

- wyjaśnienie — jeden podmiot-świadomość; brak możliwości dialogu z przedmiotem
- rozumienie — dwa podmioty; charakter dialogu

4 Literatura

1. John Langshaw Austin, Jak działać słowami, w: jego, Mówienie i poznawanie, przeł. B. Chwedeńczuk, Warszawa 1993.

2. Michaił Bachtin, Problem gatunków mowy, w: jego, Estetyka twórczości słownej, przeł. Danuta Ulicka, PIW: Warszawa 1986
3. Ludwig Wittgenstein, Dociekania filozoficzne, przeł. Bogusław Wolniewicz, Warszawa 2004.